Uit de memoires van Giljom van Peter van Lemme (3)

Bertho Theunissen

Guillaume Josephus THEUNISSEN, “Giljom van Peter van Lemme”, wordt geboren op 15-03-1923 op het Deuntsje in Zussen, als jongste van een gezin van 4 kinderen (Maria, Helena en Bertha) en hun ouders Pieter Theunissen en Maria Hanssen. Hij huwt met Victorine Jehaes van Hoeselt voor de kerk op 21-04-1951 te Borgerhout. Door bijscholing weet hij zich op te werken tot onderdirecteur bij een maritiem bedrijf in de Antwerpse haven. Hij overlijdt op 17-09-2008 in Wilrijk en wordt in Zussen op het kerkhof begraven.

Bij zuster Gerarda in de kleuterschool van Zussen

Op 20-08-1893 openden de zusters Dominicanessen van Lubbeek een bewaar- en meisjesschool in de Vijl in Zichen. De huisvaders van Zussen beslissen op 26-02-1905 een eigen meisjesschool tot stand te brengen onder leiding van dezelfde orde. In eigen beheer wordt vanaf 19-03-1906 een klooster en school gebouwd en op 11-10-1906 ingehuldigd.
Op 05-05-1926 komt zuster Gerarda, overgeplaatst van Boorsem in Zussen aan, net op het ogenblik dat Guillaume rijp is voor de kleuterklas. Op dat ogenblik stond ze al 23 jaar in het onderwijs.

Een van mijn verste herinneringen gaan terug tot de kleuterklas bij zuster Gerarda. Zij was één van de nonnen die in onze parochie de kleuterklas en de meisjesklassen verzorgden, zoals dat ten tijde zowat overal te lande het geval was.
Zuster Gerarda heeft bij mijn weten onafgebroken de “papschool” (kleuter/peuterklas) voor haar rekening genomen. Zij was daar dan ook zeer geschikt voor. Deze zusters waren van de orde van de Dominicanessen, met moederhuis te Lubbeek. Zij bewoonden in Zussen het zusterhuis naast de school, dat door de bewoners “het klooster” werd genoemd.

Dit zusterhuis heeft voor enkele jaren plaats moeten ruimen voor de huidige parochiezaal. Men noemde de zusters zelf "begijnen", wat een verkeerde benaming was, maar het was nu eenmaal zo.
Een van die begijnen was het keukenzusterke, die instond voor de huishouding van de zustergemeenschap. Het was een klein menske van Duitse afkomst en zij sprak dan ook Vlaams met een Duits accent. Toen ze stervende was in het klooster en waarschijnlijk niet meer ten volle bewustzijn, sprak ze enkel nog haar moedertaal, die haar zusters niet verstonden. Ten einde raad, vertelde men later, hebben de andere zusters Willem Heedfeld (Pruuske), ook van Duitse afkomst, aan haar sterfbed geroepen om alzo te vernemen wat het stervende zusterke nog kwijt wilde.

Friedrich Wilhelm Heedfeld is de zoon van Peter Friedrich en Caroline Sassmannshausen, geboren op 31-10-1855 in Nette, Altena (in Sauerland) kort bij Lüdenscheid. Hij huwde in Zussen met Beatrix Theunissen op 27-08-1887 en overleed op 09-06-1943 te Zussen

Deze Dominicanessen zijn in Zussen gebleven tot in de zestiger jaren, de tijd van de concilies in Rome en aldus ook de tijd waar zo wat alles wat met de katholieke godsdienst samenhing in een stroomversnelling begon te komen. Enerzijds liepen de roepingen tot de geestelijke staat terug en anderzijds was er het verminderen van het aantal leerlingen. De open plaatsen die hiervoor links en rechts ontstonden werden door burgerlijke leerkrachten opgevuld. Wisselden de andere zusters al eens om verschillende redenen af, dan is zuster Gerarda zonder onderbreking zo een zestig jaren lang in ons dorp gebleven om er de kleuterklas te verzorgen. Er zijn er die voor minder een standbeeld hebben gekregen. Zij was trouwens door iedereen geliefd en ik vermoed dat het ook een voorbeeldige kloosterlinge moet zijn geweest. Zij heeft jarenlang aan het hoofd gestaan van haar kleine gemeenschap in het Zussers klooster.
Het moeten vele generaties Zussenaren zijn die bij zuster Gerarda voor het eerst in hun leven met het schoolleven in contact zijn gekomen. Ik meen dan ook te mogen verzekeren dat wie tot die velen heeft behoord, die door haar handen werd gekneed een goede herinnering aan die prille jeugdjaren moet hebben overgehouden, dank zij zuster Gerarda. Zij was voor de kinderen een echte moeder, maar zij wist zeer goed hoe zowel de brave als de stoute kindjes moesten worden opgevangen.

Zuster Gerarda was geboortig van het dorp Beek in het noorden van de provincie Limburg, ergens bij Bocholt naar ik meen. Zij heette in de wereld Agnes Hoogstijns en werd geboren op 25 januari 1880. Zij nam pensioen in 1950, maar is in Zussen blijven wonen in haar geliefd klooster tot bij haar dood in (09-08-) *1965. Zij werd op ons kerkhof begraven.*

Maria Sophia Agnes Hoogstijns is de dochter van Leonardus en Maria Barbara Steensels, geboren in Beek, nu deelgemeente van Bree als derde kind uit een gezin van elf en tweede dochter van zes. Haar grafsteen staat op een ereplaats op het nieuwe kerkhof. Het wordt zorgvuldig onderhouden en regelmatig met bloemen versierd.

Het was voor ons kleuters steeds een gebeurtenis als we eens in het klooster mochten komen, al was dat meestal niet verder dan de achterdeur of veranda. Het rook er steeds fris en lekker, wanneer het keukenzusterke met het middageten bezig was. Zo een bezoek eindigde steeds met een "bolleke" (snoep) uit de blikken doos die op de kast stond
De grotere meisjes kregen al eens meer de gelegenheid om bij de zusters thuis te komen omdat zij af en toe gevraagd werden om een handje toe te steken bij het poetswerk of een ander karweitje uit te voeren. Ja zo ging dat ook toen en waarom niet?
In het klooster was er een kleine huiskapel ingericht ten gerieve van de zusters. Hier kwam af en toe de pastoor een lofplechtigheid of dergelijks celebreren, meestal bij bepaalde gelegenheden en waar alleen de zusters bij tegenwoordig waren.
Het is ook in die kapel dat het Duitse zusterke toen het op het einde van twintiger jaren gestorven was, opgebaard lag. Het was de Zussenaren toen toegestaan het stoffelijk overschot te gaan groeten. Het is bij die gelegenheid dat ik samen met één van mijn zussen naar het overleden zusterke ben gaan kijken. Het was de eerste maal in mijn jonge leven, zij het dan in goede omstandigheden, dat ik het gezicht en handen van een overleden persoon heb gezien, daar in de huiskapel.

Schubert Mathilda is de dochter van François en Ida Schmidt, geboren op 29-07-1875 in Archit, Oostenrijk. Ze treedt binnen te Lubbeek op 04-06-1906 en wordt ingekleed op 19-09-1907. Zij doet haar tijdelijke professie op 21-09-1909 als zuster Constancia. Hierop volgt haar eeuwige professie op 16-09-1912. Ze overlijdt te Zussen op 26-09-1931 en wordt op het (oude) kerkhof in Zussen begraven.

Uit de tijd van de papschool herinner ik mij de gezamenlijke speelplaats voor de kleuters en de grote meisjes, afgeschermd van de straat door een hoge muur en beplant met enkele prachtige lindebomen. In een hoek de toiletten met daarnaast het kolenkot, zoals die bergplaats werd genoemd. Hier kwamen de zusters, maar ook de grote meisjes de kolenkits vullen, wanneer in de wintermaanden de stoven in de klassen werden aangestoken.
Het kolenkot had ook nog een andere functie, namelijk het werd er steeds bijgeroepen als het ware om te stoute of lawaaierige gasten tot de orde te roepen. Dreigen met opsluiting in het kolenkot sprak tot de verbeelding van de leerlingen en het was daarom een probaat middel om orde en rust te herstellen. Ik denk dat het steeds bij een dreigement gebleven is, zeker wat de klasjes van zuster Gerarda betreft. Of de straf ooit is opgelegd aan de ene of andere belhamel van de grotere meisjesschool is mij niet bekend.
Ik zie nog voor mijn geest, zij het wat onsamenhangend, dat op een middag voor de hogere klassen, ook voor de jongens die hogerop hun klaslokalen hadden, op de speelplaats foto's genomen werden. De zogenaamde klasfoto's. Het was inderdaad de gewoonte dat om de circa twee à drie jaren een fotograaf zich aanbood om een klasfoto te maken, maar ook van een kind afzonderlijk, als de ouders dat vroegen. Wie van ons ouderen bezit niet een of

andere foto van toen men nog naar school ging, hetzij een klasfoto of een individuele, ja soms meer dan een die toonde hoe goed we het lichamelijk intussen hadden gedaan.
Zo kwam het dat op die fotonamiddag wij, de kleinsten, tijdens het slaapuurtje door de zusters even alleen gelaten werden in ons klasje; Maar wie zou nu lust hebben om te slapen als er buiten op de speelplaats zoveel te zien was. Dus klommen wij boven op de bankjes om door de ramen te kunnen kijken, met drie of vier op één bank. En daar gebeurde het dat de Witte van Pruuske, toen nog zo niet genoemd, Guillaume Heedfeld, zoon van Peter, mij achterover van de bank duwde. Of hij het vrijwillig deed weet ik niet meer. Ik kwam in mijn val in de kolenbak naast de brandende kachel terecht en verbrandde daarbij vrij ernstig de achterkant van mijn linkerhand. Ik kan mij nog steeds voorstellen dat de goed zuster Gerarda er danig moet mee verveeld hebben gezeten, daar de brandwonde nogal vrij ernstig was en dat dit voorval plaats had tijdens haar korte afwezigheid.
Het is mij vagelijk bijgebleven dat ik vele malen door de zusters verzorgd werd. De hand is uiteindelijk goed genezen met slechts een miniem litteken als herinnering. Een kinderhand is rap gevuld, zegt men, maar heelt blijkbaar even snel.

Guillaume Heedfeld is de zoon van Peter en Elisabeth Maria Schepers en kleizoon van Willem Heedfeld, geboren op 26-12-1922 te Zussen en overleden op 01-07-2011 in Philippsburg, Duitsland

Bij zuster Gerarda zat ik op één bank met Pedro Claes, de kleinzoon van de juge (kantonrechter). Hij woont samen met zijn grootvader en ouders op het ***kasteel*** *aan de Waterstraat. Ondertussen zijn de oude bewoners reeds lang gestorven en zijn Petro en zijn twee boers uitgezwermd.*

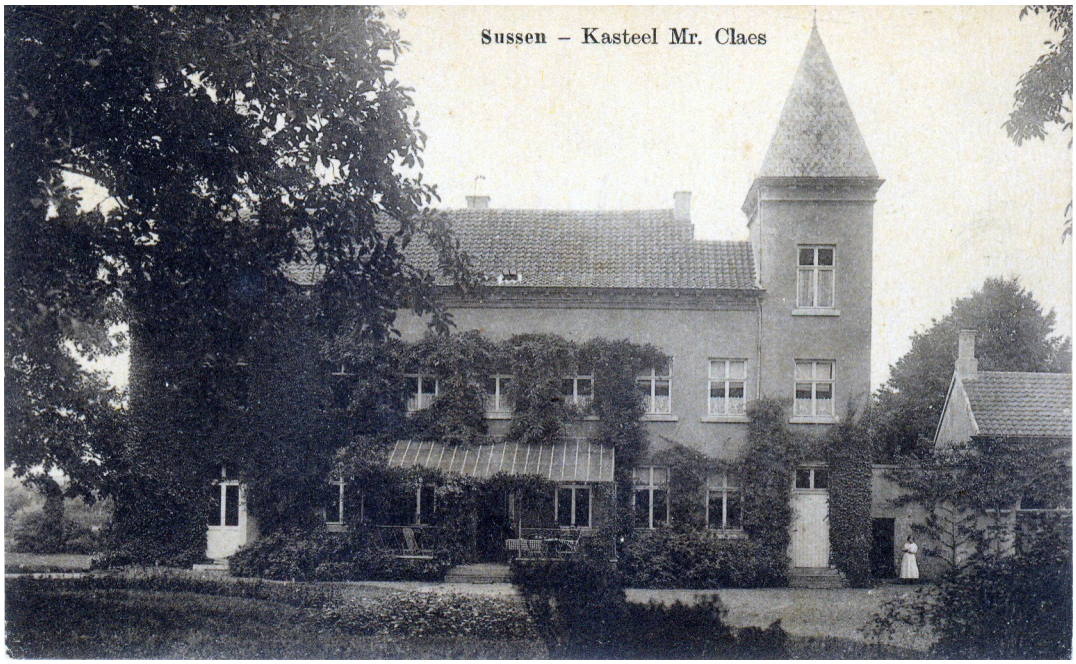

CLAES, **Francicus** * 22-07-1893 Tongeren + 20-08-1956 Zussen # 11-02-1920 Deuzfeld, Schoten **MEEUS**, **Elisabeth** * 06-10-1894 Schoten + 20-03-1970 Zussen

Kinderen:

1. **Petrus Emmanuel Franciscus Maria Josephus Cornelius** * 30-05-1922 Zussen + 30-05-1922 Zussen (**Pedro**)
2. **Petrus Emmanuel Maria alias Pedro*** 07-09-1923 Zussen # 03-11-1952 Tongeren **Jacquelina VANDERIJST**
3. **Eliane Elisabeth** * 23-07-1925 Zussen + 11-01-1927 Zussen
4. **Franciscus Xaverius** * 25-04-1929 Zussen

Pedro was de oudste zoon van Frans Claes. Zijn moeder heette Meüs met haar familienaam en was van Merksem afkomstig. Iedereen noemde haar "madame van de juge". Men merkte aan Pedro dat hij anders was opgevoed dan de doorsnee dorpsjongen. Hij kreeg ook veel aandacht van de zuster. Ik herinner mij van hem dat hij het moeilijker had dan wij met de schooltucht. Ook dat hij slordig met alles omsprong en niet iedere dag in school verscheen. Het was de opdracht van zuster Gerarda om de kinderen van zes jaar af te leveren aan de meester, voor wat de jongens betreft en de meisjes gingen in een ander klaslokaal, waar zij werden opgevangen door juffrouw Annie Meyers van Zichen, de latere mevrouw Eugeen Mensing.

Antoine Marie Meyers is de dochter van Victor (griffier) en Constantia Theunissen, geboren op 02-08-1904 te Tongeren en gehuwd op 22-09-1936 te Zichen-Bolder met Eugeen Mensing (vrederechter) van Zussen. Zij overlijdt 01-01-1976 te Zussen.

Onze meester was de pas gepromoveerde Alfons Beusen (1910-1977) van Val-Meer. Bij onze aankomst in het eerste jaar konden we behalve schoon bidden, ook zingen, kleine woordjes van drie of vier letters lezen en schrijven, min of meer en we konden tot tien tellen.

Alfons Beusen is de zoon van Emile en Margaretha Piette, geboren te Val-Meer op 07-04-1910. Hij huwt met Elisa Smits op 28-12-1940 te Zichen-Bolder. Hij blijft actief in het onderwijs te Zussen tot aan zijn pensioen. Hij overlijdt op 26-08-1977 te Zichen.

Nog uit onze papschooltijd herinner ik mij gedeeltelijk de feestelijkheden in het dorp bij gelegenheid van de eremis van de jonge priester Mathijs Lenaerts, de latere kanunnik en directeur van de vakschool (College) *te Tongeren. Wij kinderen van de kleuterschool mochten aan de stoet, die de jonge priester naar de kerk begeleidde , deelnemen. Lambert Vos en ik droegen een vaantje en liepen achteraan, denkelijk omdat wij de twee grootste van gestalte van de klas waren. We hadden een papieren napoleonhoed opgezet gekregen, maar o wee, het regende die dag. Hoe het bepaald met ons feestelijk hoofddeksel, vaantje en stoet is verder gegaan, ben ik na zoveel tijd vergeten, uitgewist door de jaren.*

Mathijs Lenaerts is de zoon van Wiricus en Catharina Vanherf, geboren op 07-04-1905 te Zussen, Hij doet zijn humaniorastudies bij de Paters Assumptionisten in Zeppperen en draagt zijn eremis op te Zussen op 01-07-1929. Hij overlijdt te Luik op 20-03-1973 en wordt te Zussen begraven.

Aan die kleinsschooltijd, die toch enkele jaren van onze prille leven in beslag neemt, wordt nogal eens glimlachend voorbij gegaan alsof die tijd niet zoveel te betekenen heeft gehad in ons bestaan. Niets is minder waar. Men heeft dan de leeftijd bereikt waarop men om zo te

zeggen het vertrouwde, warme nest gedurende een gedeelte van de dag voor het eerst verlaat om kennis te maken met de wereld buiten de veilige thuis. Hier leert het kind nog meer wat tucht is, wat het betekent te moeten samenleven met leeftijdgenoten en ga zo maar door. Hier krijgt het kind de basis, niet alleen van een toekomstig jarenlange schoolleven, maar wordt er ook een begin gemaakt met onze karaktervorming, die invloed zal hebben op het verdere leven en op ons latere functioneren in de maatschappij.

De bankjes in de klas waren geschilderd, ooit zwart, houten lessenaartjes met een vaste zitbank en rugleuning, waarop blijkbaar, ja heel duidelijk, reeds generaties leeftijdgenootjes voor ons hun papschooltijd hadden doorgebracht.
Wie aan het bord moest komen vooraan in de klas op een of ander aan te wijzen dat de zuster er had opgeschreven of getekend, moest voor de trede staan en met een lange stok aanwijzen wat van hem of haar verwacht werd.
*De best gelukte kleiwerken stonden op een plank aan de zijmuur, waar zij een tijdje bleven staan. De conterfeitsels (*konterfeitsel: afbeelding, tekening*) van de zuster zelve bleven vanzelfsprekend er het langst opstaan als model.*

Ieder jaar in begin december kwam Sinterklaas met zijn zwarte helper op bezoek, wat de meeste kinderen een angstig halfuurtje bezorgde, al was het maar wegens die "zwarte piet" over wie de meeste al zoveel negatiefs hadden horen vertellen en nu voor het eerst in levende lijve te zien was. Steeds kwam Sinterklaas vertellen wat voor brave kindjes er in deze school waren en hij verwachtte dat dit zo zou blijven. Als we dan nadien voorzichtig en schuchter in mineur een sinterklaasliedje hadden gezongen, verdween de brave man mits hij wat snoep, niet erg veel, had achtergelaten.
Wanneer men zich voor de geest roept wat we ons nog herinneren van die prille jeugdjaren, is het opvallend dat zelfs op late leeftijd eenieder met een zekere vertedering op die jeugdjaren terugblikt, ofschoon we dat node willen toegeven.
's Namiddags werd er voor de eerstejaars een slaapuurtje ingelast, d.w.z. dat de kinderen die daar behoefte aan hadden, mochten met hun armpjes op de bank er hun hoofd op neerleggen en inslapen voor een wijle. In de kleuterklas was de bevolking gemengd, meisjes en jongens samen dus. Dit was niet meer het geval in de latere jaren bij de meester of de juffrouw.
In school trof men zeer weinig of geen speelgoed aan. Op de speelplaats moest iedereen zelf of in overleg met de speelgenootjes iets bedenken hoe zij zich konden vermaken. Speelgoed bezaten de kinderen van toen slechts in beperkte mate en mocht niet mee naar school. Thuis spelletjes en dito computerdingen te vergeten, wat veelal een ziekte van de welvaart mag genoemd worden.

Het ligt niet in mijn bedoeling ons bestaan en schoolgaan van toen met deze van het huidige ogenblik in een witzwart verhouding af te schilderen. Integendeel, waar ons op veel gebied zaken en dingen ontbraken, kan de jeugd nu volop profiteren van de verworvenheden en ontwikkelingen in de maatschappij. Het is immers duidelijk dat wij in onze tijd slechts hadden kunnen dromen van het comfort waarin de hedendaagse kinderen worden opgevoed: betere kleding, voeding, opvoedmethoden, enz. die op grote vooruitgang duiden.
Ons kleinsschoolleven en de jaren daarna situeren zich tien tot vijftien jaren na het einde van de verschrikkelijke eerste wereldoorlog. Wij werden niet in weelde grootgebracht en in vele huisgezinnen werd elke verdiende frank zuinig uitgegeven. Dit om duidelijk te maken dat het voor velen financieel nog moeilijk was om dagdagelijks te leven. Bij wijze van voorbeeld. Toen waren houten blokken klompen als schoeisel, zeker in de winter volop in de mode en vooral bij schoolgaande jeugd. Luxueuzere dingen werden uiteraard weinig gekocht, omdat men er geen geld voor had en er als zodanig ook geen behoefte voor voelde.

Al de weelde en welstand die er de laatste eeuw is gegroeid, dankzij de algemene verbetering van de economische toestand in een belangrijk deel van de wereld, hebben in de maatschappij een duidelijke geestelijke verarming doen ontstaan. Onder meer door de grote invloed van de zich steeds maar verder ontwikkelende media en vooral de tv als communicatiemiddel, zijn grotendeels alle vroegere zekerheden op de helling gezet en dreigen teloor te gaan.
Hoeveel eenvoudiger werd er toen wij onze jeugd beleefden geleefd? Er was slechts onderhuids de angst voor wat de ouderen slechts kort daarvoor hadden meegemaakt: de grote oorlog. Die angst ging onbewust over in de geesten van de jeugd en betekende voor deze laatste een vage bedreiging uit het verleden, waar niet onder elkander over gepraat werd. De jongeren trachtten dat alles uit hun gedachten te verbannen als iets onwezenlijk en ongrijpbaars. We hoorden de oorlog op velerlei wijzen vertellen en uitleggen, zonder concreet iets negatief te kunnen vaststellen.
We weten nu dat bij het volwassen gaan worden van die toenmalige jeugd, deze laatste ruwweg opnieuw met een wereldoorlog en alles daar omheen geconfronteerd is geworden. Massa's jonge mannen van de generaties vlak voor ons zijn, hetzij als militair, hetzij als weggevoerde of tewerkgestelde in het raderwerk van die wereldbrand terecht gekomen, of nog erger, hebben er het leven bij ingeschoten.
Later werd in dit verband van een verloren jeugd gesproken, wat op grote schaal maar al te waar is geweest. Wat er ook van zij, met het beëindigen van de oorlog was voorgoed een periode in ons leven afgesloten en wel zeer definitief en bevonden we ons in een andere, snel evoluerende nieuwe wereld, waar anders geleefd diende te worden. Maar daar hebben jonge mensen geen moeite mee.

Ongetwijfeld hebben de wijze lessen van zuster Gerarda veel Zusserse jeugd, zij het dan misschien maar heel miniem, geholpen om in dat nieuwe leven te stappen. Tijdens de oorlog, toen ik de kleuterklas reeds lang had verlaten, heeft zij mij ingeschreven in een broederschap van het "Kindje Jezus", waarvan ik nog steeds het "briefje" bezit.

Goede zuster Gerarda!